

DUŠAN VELIČKOVIĆ

**SRBIJA
HARD
CORE**

Laguna

Copyright © 2008 Dušan Veličković

Copyright © 2009 ovog izdanja LAGUNA

SRBIJA HARDCORE

Knjiga *Srbija hardcore* prvi put je objavljena na italijanskom jeziku pod naslovom *Serbia hardcore* (*Zandonai editore*, Trento, 2008).

Poglavlje pod naslovom *Amor mundi* objavljeno je kao posebna knjiga na engleskom (*Common Ground Publishing*, Melburn, 2001) i na španskom jeziku (*Planeta*, Barselona, 2003).

Odlomci iz knjige objavljeni su u časopisima i novinama širom sveta, na engleskom, italijanskom, nemačkom, mađarskom, danskom, hindu i drugim jezicima.

SADRŽAJ

I DEO – AMOR MUNDI	11
Proleće.	13
Stres	16
Predsednik	18
Prijem	20
Zgrada.	22
Ubistvo	25
Treći svetski rat.	27
Bombe u mom dvorištu	29
Pismo	31
Dnevnici	32
Citat	34
Zubar, robijaš, prijatelj moga prijatelja, i Šiptarka	35
Novac	38
Cenzura	40

Beograd	43
Čekanje	46
Nema Hemingveja	48
Srbi i Srbi	51
Park nad parkovima	53
Odlazak	56
Srpska Kazablanka	58
Čovek iz bombardovanog grada	60
Patriotizam	62
Generacija „između redova“	64
Cigarete	67
Velika Srbija.	68
Dragi Lesli...	71
Intervju	75
Mr. Tito	79
Kratka i vrlo lična istorija pretnji	81
Muzika	85
Poslednji disident	87
Zvuci.	89
Biblioteka	91
Policajac	95
Sitna slova.	97
Paradajz	99
Čudo.	102
Ljubav je najvažnija	104
Asocijacije	109
Rezervat.	110
<i>Amor mundi</i>	112

II DEO – PORTOFINO	115
I Sunce je naš neprijatelj.	117
Slovenački predsednik na srpskim rukama	120
Glupi zid	123
Dan prvi.	126
Dan drugi.	130
Reditelj	132
Čehov u tajnoj policiji	136
Prvi sneg	142
Dugo putovanje kroz mračna vremena	144
Smrtni ljudi, besmrtni zločini	148
Daj jednu cigaretu	151
Miloševićev prst	155
Firenca <i>dreaming</i>	159
Kuda posle smrti?	161
Portofino <i>post-production</i>	163
Beogradske oznake.	168
Otkud ja na Egzitu	171
2007	175
O budućnosti kao sreći u nesreći	179
Demilitarizovana Srbija	181
Srbin u svetu	184
Dan ratnih zločina	188
Deset godina mlađi	193
Film o Karadžiću.	197
Sve moje uloge	200
O autoru.	205

I DEO
AMOR MUNDI

PROLEĆE

Počelo je proleće 1999. godine i došao je Ričard Holbruk. Ima lice karakternog epizodiste i energiju biznismena koji uživa u svom poslu. On je za nas odavno simbol i krize i razrešenja krize. U naš život ulazi često i opušteno. Kada bih ga nekim slučajem sreo na ulici verovatno bih ga pozdravio kao starog znanca ili komšiju. Kao i obično, od nas se razlikuje samo po bolje skrojenom odelu od kvalitetnijeg štofa. I naočare su solidne, vidi se da je to neka poznata marka.

Proleće u Beogradu je vreme smrti. Tako bar kaže statistika. U martu i aprilu stopa smrtnosti se naglo povećava. Nesnosna kolebanja vazdušnog pritiska, povećana vlažnost, nepredvidivi vetrovi i drastične oscilacije temperature uvlače se u krvne sudove. Postajemo razdražljivi, čas veseli, čas depresivni.

Nepripremljeni smo za proleće u Beogradu, pogotovo poslednjih godina otkako se slabije hranimo. Mnogo i brinemo. Možda i zato što u proleće počinju ofanzive i

što tada samozvane vojskovođe, tvrdeći da predstavljaju poludelu narodnu volju, počinju da crtaju svoje mape i da viču o teritorijama, suverenitetu, istoriji i dostojanstvu.

Čekam da vidim hoće li nas Holbruk i njegov sagovornik ovog proleća lišiti još jedne nesreće. Kratka konferencija za štampu počinje tačno u tri časa i trideset minuta posle ponoći. Holbruk kaže da razgovori sa jugoslovenskim predsednikom nisu dali nikakav rezultat i da on lično nije optimista.

Možda je to samo diplomatski manevar u poslednjim sekundama pred preokret? Tako su Holbruk i Predsednik obično radili. Neizvesnost i pesimizam do poslednjeg trenutka, a onda potpisi, osmesi, izjave o značaju dogovora, po neko oštro piće i najava bolje budućnosti. Tako, valjda, mora biti i ovog puta; ulog je izuzetno velik: s jedne strane Kosovo, s druge strane bombardovanje.

Odlučujem da ove noći još ne spavam, da sačekam sledeće vesti i uverim se u neminovni pregovarački preokret. Kroz prozor vidim grupe devojaka i mladića kako napuštaju disko klub *Bona fides*. Devojke su vrlo visoke, obučene su po poslednjoj njujorškoj modi: crne pantalone ili duge crne suknje, crne jakne. Liče na lepe crne čaplje. Mladići hodaju kao nekada Džon Vejn. Shvatam da su moja razmišljanja o smrti u proleće preterana.

Ponovo Holbruk na mom televizijskom ekranu. Nema preokreta. Sada su mi čula izoštrenija: vidim umorno lice, slepljenu kosu, izgužvano odelo i starost neprospavanih noći. Jasno mi je da se Holbruk zauvek seli iz mog komšiluka i da u ovoj našoj drami nikada neće dobiti glavnu ulogu.

Jedina mi je nada da je sve ovo privid, da smo mi živi primer Platonove parabole o pećini. Možda su svi ti ljudi koje gledam samo senke na zidu. Možda se izvan pećine događa nešto sasvim drugo, možda je upravo popijena boca dobrog viskija, možda je Predsednik nešto otpevao, možda je kavaljerski skinuo kaput da bi ogrnuo Holbrukovu suprugu. Možda će se Kati Marton zaista iznenada pojaviti sa nekim novim papirićem. Sećam se kako je pre nekoliko godina na jednom prijemu slučajno sela pored mene i rekla: „Evo, vi ćete biti prvi koji će videti ovaj važan dokument“. Pružila mi je fotokopirani komad papira na kojem joj se Predsednik svojim nažvrljanim potpisom galantno obavezao da će poštovati slobodu štampe u Srbiji. I dan-danas čuvam ovo bezvredno parče papira.

STRES

Stres je reč koja se često čuje u Beogradu. Svako ima svoj stres. Neko je izgubio imunitet zbog stresa, pa je dobio prehladu, neko je izgubio moć govora, neko je abortirao, neko je iznenada umro. Sve zbog stresa. Pod stresom su penzioneri, pod stresom su i deca. Jedna od mera kolektivnog stresa je ogromna količina prodatog „bensedina“ i drugih sredstava za umirenje.

Ne zna se tačno kada je stres počeo da postaje opštenarodna bolest. Možda 1991, ili 1992. godine. Kratki rat u Sloveniji, rušenje Vukovara, bombardovanje Dubrovnika, opsada Sarajeva, ratovi u Hrvatskoj i Bosni, izbeglice koje stižu u talasima, lov na rezerviste i vojne obveznike... Hiperinflacija, sankcije... Mnogo društvenih i političkih razloga za stres i vrlo malo odgovora na razloge pojedinačnih sudbina.

Sama najava bombardovanja, bez obzira što se to možda neće dogoditi, označava novi trenutak u istoriji stresa u Beogradu. Danas je dan akutnog predstresnog stanja.

Jedan lekar preporučuje: „Pritisnite dlanom teme i pomerajte kožu lobanje napred-nazad. Ukoliko se skalp lako pomera to znači da još dobro odolevate stresu. Ako je koža čvrsto zategnuta, onda ste već u ozbiljnoj situaciji.“

Dopada mi se ovaj savet. U njemu nema lažnog prenemaganja o našoj zlehudoj sudbini, niti razglabanja o radu kao terapiji protiv stresa. Jednostavno: stavi ruku na teme i shvatićeš da je u uslovima tiranije mnogo teže misliti nego delati, jer „nikada nisi aktivniji nego onda kada ne činiš ništa, i nikada nisi manje sam nego onda kada si sam sa sobom“.

Nekoliko sati kasnije prvi put se u Beogradu oglašavaju sirene. Odlučujem da ne odlazim u sklonište. Uključujem CNN i očekujem direktan prenos. Iz daljine se čuju detonacije. Posle ponoći izlazim na ulicu. Obliznji restoran *Njujork* i dalje radi. Ali vlasnik je prefarbao naziv restorana i na parčetu papira napisao „Bagdad kafe“.

PREDSEDNIK

Svi očekuju bombardovanje, ali ipak kao da niko još ne veruje da će se to zaista dogoditi. Slušam Predsednika koji se obraća naciji. Njegov govor nije uobičajeno kratak i jednostavan, ali scenografija je, kao i obično, bez ikakvih detalja. Vidi se samo besmisleni deo neke umetničke slike iza predsednikove glave. Već je jednom držao govor na istom mestu. Pitam se ko režira ovakve amaterske kadrove. Pretpostavljam da niko iz televizijske ekipe ne sme bilo šta da sugeriše. Verovatno on samo ustane i kaže: „Snimaj“. Ili je možda neko ipak s razlogom smislio ovakvu asketsku predstavu?

Govor očigledno treba da bude čerčilovski. Ali na Balkanu nije dobro praviti poređenja. Uvek su pogrešna.

Sa iznenađenjem primećujem kako Predsednik na trenutak gubi misao. Ali sve su to utisci. Jedino je izvesno da je Predsednik po ko zna koji put mimo moje volje uzeo moj život u svoje ruke.

U jednom trenutku zvoni mobilni telefon savetnika jednog opozicionog lidera. On odgovara na poziv i onda kaže: „Upravo su mi javili da je veliki broj aviona poleteo prema Beogradu.“ Svi se ponašaju kao da ih se to ne tiče, ali se ipak brzo primiču vratima. Sedam u kola i vozim se zamračenim beogradskim ulicama. Čuju se sirene.

PRIJEM

Danas je drugi dan bombardovanja i pretpostavljam da će prijem u grčkoj ambasadi povodom nacionalnog praznika biti otkazan. Ambasadu zovem telefonom reda radi. Kažu da će se prijem ipak održati. Pred ambasadam zatičem neobičan prizor. Brojno policijsko obezbeđenje sedi na travnjaku. Ispred njih sendviči i boce viskija i vina. Na prijemu osim Grka i Italijana ne vidim druge zapadne diplomate. Nema ni značajnijih ličnosti iz jugoslovenskog političkog života.

Predsednikov govor je jedna od glavnih tema razgovora. Među malobrojnim diplomatama proširio se glas da je Predsednik izgubio sigurnost i da radikali preuzimaju vlast. Atmosfera je opuštena. Svi se ponašamo kao da rat koji je upravo počeo nije tragedija već samo dobra prilika za razgovor. Svi imamo mišljenje, naše analize su ubedljive, svi smo dobro informisani i elokventni, ali neprestano imam osećanje da smo obični pajaci koji nemaju veze sa stvarnošću.

ZGRADA

Autoput koji se nekada zvao „Put bratstva i jedinstva“ provlači se između dve beogradske uzvišice i tako odvaja luksuzni rezidencijalni deo Dedinje od centra grada. S jedne strane su privatne vile i parkovi, s druge strane svakodnevni život. S jedne strane „bratstva i jedinstva“ su oni, s druge strane smo mi. U naš, gusto naseljeni deo grada stiže se ulicom na čijem se početku, sa svake strane, kao neka kapija, uzdižu dve velike građevine. Obe pripadaju policiji. Jedna je podignuta davno, u klasicističkom stilu, druga je novija, moderna, od stakla i čelika.

Noćas su obe zgrade bombardovane i teško oštećene. Ona moderna čini se da je potpuno uništena. A baš za nju vezuju me uspomene. Pre više od dvadeset godina, tek što sam bio počeo da radim u jednoj novinskoj redakciji, pozvao me je telefonom muški glas. Rekao mi je da treba odmah da dođem u Zgradu. Na moje pitanje zašto me zove rekao je da će mi to reći kada se budemo videli.

Glas me je sačekao je pred Zgradom. Mlad, malo duža kosa, moderne naočare za sunce, elegantan kaput boje mokraće. Znam ga, rekao mi je kasnije moj prijatelj koji je već imao slična iskustva: on je zadužen za intelektualce. Čovek sa naočarima za sunce hitrim pokretom mi je pokazao svoju legitimaciju, brzo je vratio u džep, i onda me uveo u Zgradu.

Pitao me je: „Da li znate gde se nalazite?“ Odgovorio sam pitanjem: „Da li sam uhapšen?“

„Ne, ovo je samo informativni razgovor“, rekao je. Onda je sam odgovorio na svoje pitanje: „Nalazite se u prostorijama Službe državne bezbednosti.“

Posle toga je nastavio da govori, da postavlja pitanja i da sam na njih odgovora: „Naša zemlja je stalno na meti najrazličitijih interesa. Strane sile neprestano rovale. Kada ste poslednji put putovali u inostranstvo? Mi to znamo. Šta ste radili u Parizu? I to znamo.“

Dugo je pričao o našoj zemlji i stranim silama, o kontaktima sa strancima, o intelektualcima koji svašta pričaju i kritikuju svoju zemlju, o uspesima naše socijalističke izgradnje i nesvrstane spoljne politike. Na kraju me je pogledao značajno, i posle duge pauze, upitao: „Šta mislite o Đilasu?“ Odgovorio sam: „Ne mislim ništa.“ Rastali smo se ćutke.

Bio sam uznemiren. Eufemizam „informativni razgovor“ u to vreme, verovatno i danas, mogao je da znači svašta. Pitao sam se da li mi predstoje ozbiljne nevolje. Odmah sam pozvao svog prijatelja. Umirio me je tonom iskusnog čoveka koji je u Zgradu već više puta pozivan. Onda mi je ispričao jedno od svojih iskustava s tajnom

policijom. Nekoliko godina ranije učestvovao je u osnivanju alternativne studentske organizacije u Ljubljani. Štampali su i letke sa proglasom o svojim namerama koje je on poneo u Beograd da bi ih podelio kolegama. Policija je to protumačila kao osnivanje političke partije, što je u to vreme bio smrtni greh. Agenti u civilu pojavili su se iste noći na vratima njegovog stana. Otvorila im je njegova majka, stroga, autoritativna žena. Agenti su rekli da imaju nalog da pretresu stan. Ona ih je pogledala i rekla: „Dobro, ali pre toga morate da izujete cipele. Juče sam spremala stan i ne dozvoljavam da ulazite u prljavim cipelama.“ Zbunjeni agenti su se zaista izuli i pretres je propao. Nisu uspeli da nađu letke.

Moj prijatelj je danas vođa jedne velike opozicione političke partije. Vlast ga naziva izdajnikom. Veoma se brinem za njega. Možda i zato što više nema Zgrade u koju bi ga mogli pozvati na informativni razgovor. Danas se mnoge stvari rešavaju bez razgovora.

UBISTVO

Uskrs je. Osamnaesti dan bombardovanja. Ratno stanje, cenzura, patriotske pesme, zaklinjanje u jedinstvo. Prvi put posle nekoliko nedelja odlazim u šetnju do centra grada. Na Trgu Republike se održava koncert. Ljudi nose bedževe sa natpisom „target“. Svaki dan televizija prenosi snimke ljudi koji kažu da svojim telima brane beogradske mostove. Čini se da je u toku žestoka stranačka borba za naklonost patriotskog naroda. Priča se da SPS i JUL vladaju mostovima, a SPO trgovima. Nije jasno gde su radikali. Sve liči na tužnu imitaciju velikih demonstracija iz 1997. godine. Tada je u spontanoj karnevalskoj atmosferi ismevan režim, a danas kao da je neka nevidljiva ruka tim istim ljudima stavila suicidalne maske.

Na uglu Knez Mihailove ulice srećem Slavka Ćuruviju, vlasnika i glavnog urednika najtiražnijeg srpskog tabloida „Dnevni telegraf“ i nedeljnika „Evropljanin“. Jedan beogradski dnevni list upravo je objavio komentar u kojem

ga je nazvao izdajnikom. Komentar je odmah prenela i državna televizija.

Slavko kaže: „Moj najveći patriotski gest je što sam u ovoj situaciji prestao da izdajem novine. Neću da pišem za cenzore.“ Njegova žena dodaje: „To što su objavili o Slavku jeste pravi poziv na linč.“ Posle kraćeg razgovora se rastajemo.

Nepun sat kasnije, ponovo ga vidim u kafani *Kolarac*. Mahnuo sam mu rukom i krenuo kući. Bilo je tačno 4 sata po podne. U dvadeset do pet dva maskirana mladića sačekala su Ćuruviju pred njegovim stanom i ubili ga hicima u leđa i glavu. Na televiziji to nije bila prva vest. I vest je bila vrlo kratka i diskretna.

TREĆI SVETSKI RAT

Već danima sa porodicom ne spavam kod kuće. Svako večer odlazimo u redakciju mog časopisa „Biblioteka *Alexandria*“. To je mala prizemna kuća u kojoj se osećamo bezbednije. Od kako je počeo rat časopis ne izlazi. Reklamirali smo ga kao „*first international book review in Serbia*“. Sada kada ratujemo protiv celog sveta *Alexandria* je postala sklonište. U stvari, reč je više o osećanju da nešto konkretno preduzimamo kada se oglase sirene i avioni. Jednu kancelariju preuredili smo u spavaću sobu, mada u njoj retko zaista i spavamo. Noći uglavnom provodimo u bašti, osluškujući avione i bombe.

Naši prvi susedi su Milan i Rada, izbeglice iz Knina. U Kninu su im ostale dve kuće. Rada bi se rado vratila u Hrvatsku, a Milan tvrdi da tamo više nikada neće otići.

Pitam Milana šta sada, posle svega, misli: da li je bilo bolje da se Srbi u Hrvatskoj nisu pobunili, ili da su prihvatili autonomiju koja im je nuđena. Da li bi to za njih bilo bolje.

„Naravno“, kaže Milan, „u tom slučaju mogao sam da prodam svoje kuće i da dođem u Beograd sa dosta para. Ovako nemam ništa.“

Rada kaže: „Ja bih ostala u Hrvatskoj. Ne bih nigde ni išla“.

Milan se razume u politiku. Kaže: „Režim u Srbiji je kriv za ono što se dogodilo Srbima u Hrvatskoj.“ Onda dodaje: „Sada nam nema spasa, osim ako počne Treći svetski rat“.

„Kako to misliš, Milane?“, pitam. „Onda bi NATO zabravio na nas“, odgovara Milan.

BOMBE U MOM DVORIŠTU

Prvo su se čuli avioni, a zatim dugi fijuk rakete. Ležao sam u krevetu i gledao televiziju. Pre nego što se čuo drugi fijuk ustao sam iz kreveta, spustio roletne i otvorio prozore. Tako nalažu pravila. Cela zgrada, solidna trospratnica, ljuljala se kao da će svakog trenutka da se sruši. Nastavio sam da gledam film na televiziji. Bombe su pale na samo nekoliko stotina metara od kuće, na uglu Vardarske i Ulice Maksima Gorkog. Poginula je devojka od dvadeset godina. Sahranjena je u venčanici dva dana kasnije. Bila je to trideset i šesta noć od početka bombardovanja. To nije bila 1984. godina. I nismo ratovali protiv Okeanije ili Evroazije. Jednostavno, navikli smo se.

Dramatični događaj, naravno, odmah postaje priča, a pričanje priče sam događaj čini sve nestvarnijim i sve besmislenijim. Narednog dana svuda prepričavam kako su mi bombe pale gotovo u samo dvorište. Primećujem da, kao i drugi beogradski „pripovedači“, svoju priču pričam

s nekim neobičnim prizvukom, kao da u svemu ima neke moje lične zasluge što se tako nešto dramatično baš meni dogodilo. Onda se pojavljuje Milorad Belančić kome su te iste bombe zaista pale u dvorište. On zna i podatak koji ja ne znam. Bombe uopšte nisu eksplodirale, inače nas danas ne bi bilo. Zajedno razvijamo teoriju „kratkog“ determinizma kojom naše živote povezujemo sa prstom pilota koji pritiska dugme. Može se zaključiti da naši životi ne vrede ni koliko to dugme u pilotskoj kabini.

I moj kum ima svoju priču. Došao je kući vrlo kasno. Žena je rekla ne može to više tako. On je rekao nemoj sada da razgovaramo o tome. Ona je kazala hoću da razgovaramo baš sada. U trenutku kada je energično izgovorila „sada“, sručile su se bombe na kinesku ambasadu preko puta njihovog stana. Bacili su se na pod i nisu nastavili razgovor.

Ali i njihova priča ima konkurenciju. Priču priča njihov sused. Kada je čuo eksplozije on je istrčao na ulicu da vidi jesu li njegova nova kola, parkirana ispred kineske ambasade, oštećena. Kada je video da je automobil čitav, razmišljao je brzo i racionalno. Seo je u kola i povezo ih ka sigurnijem mestu, na parking ispred hotela Jugoslavija. Taman na vreme da vidi kako bombe padaju i na hotel.

Od moje priče na kraju ne ostaje ništa, kao verovatno ni od drugih priča. Samo egzistencijalna strepnja i rezignacija zbog života u Beogradu ovog proleća.

PISMO

Stiglo mi je pismo iz Holandije. Poslato je 23. marta. Putovalo je više od mesec dana. Poštar kaže da moram da potpišem. Je li to preporučeno pismo, pitam. Ne, ali sada svako ko primi pismo iz inostranstva mora da se potpiše. Zašto, pitam. Pa, zbog ove situacije, kaže poštar.